

Järviiovský festival u Baltu

[Alena Sojková](#)

Florian Donderer a Truls Mørkfoto: Taavi Kull

Cesta na festival v estonském Pärnu vznikla náhodou. Rozhovor s Neemem Järvim, o který jsem od jara usilovala, bylo možné osobně uskutečnit buď v Japonsku, nebo v USA, nebo v Estonsku. Nezaváhala jsem. A neprohloupila jsem. Vedle setkání s hlavou muzikantské rodiny jsem v Pärnu strávila týden, během něhož jsem hodně uvažovala o poslání a náplni hudebních festivalů.

Estonský **Pärnu festival** se koná od roku 2011. Neznamená to však, že hudební život na pobřeží Baltu je tak krátký. Po staletích nadvlády Švédů, Němců a Rusů se v 19. století, podobně jak to prožily jiné malé národy, probudil v Estoncích národní duch a vedle jiných oblastí začali

zdůrazňovat i své hudební bohatství. Před sto padesáti lety založili v Tartu národní buditelé Lydia Koidula a Johann Voldemar Jannsen **Festival písní a tanců** (Laulupidu), který se nyní koná v Tallinu. O tom, jak velkou pozornost tato přehlídka amatérských sborů a tanečních souborů dosud přitahuje, svědčí množství návštěvníků letošního závěrečného vystoupení – přes šedesát tisíc lidí – i počet účinkujících – přes tisíc. Nelze pominout ani motto, pod kterým se letos přehlídka konala: „Má vlast je má láska.“

V tomto kontextu je třeba pohlížet i na mnohem menší, doslova rodinný Pärnu festival. V roce 2011 jej oficiálně založil **Paavo Järvi**, ovšem i zde platí ponaučení o třech bratřích a síle tří prutů. Jako dirigenti i dramaturgové se tu setkávají patriarcha rodu Neeme a jeho synové Paavo i Kristjan, aktivně se účastní flétnistka Maarika, další z hudebních potomků Neeme Järviho.

Proč se tento letní festival s nezaměnitelnou atmosférou koná právě v tomto přímořském letovisku? Jak vysvětluje **Neeme Järvi**, jeho rodina je s tímto místem velmi silně spjata. V roce 1901 se tam narodila jeho matka a také on sám má k němu velmi blízko. „Hodně jsem se kamarádil s vynikajícími ruskými umělci, kteří později přijížděli do Pärnu, jako byli David Oistrach, Gennadij Rožděstvěnskij, Mstislav Rostropovič, Dmitrij Šostakovič. To byla celá Moskevská konzervatoř! Kamkoliv se totiž hnul Oistrach, všichni jeho studenti a kolegové ho následovali,“ vzpomíná. A protože má Neeme Järvi v sobě hluboce zakořeněný pocit vlastenectví, v žádném rozhovoru neopomene zmínit, že právě v Pärnu přečetl 23. února 1919 prezident Ants Piip prohlášení estonské nezávislosti.

Paavo Järvi a Errki-Sven Tüürfoto: Kaupo Kikkas

Díky letním pobytům tolika významných hudebních osobností se v Pärnu konaly i v minulosti hudební festivaly. Jmenovaly se různě – Festival Davida Oistracha, poté Järvi festival, nyní Pärnu festival, jehož součástí nejsou jen koncerty, ale i dirigentské master classes Neeme Järviho, které se konají od roku 2000. Sjíždějí se sem mladí dirigenti z Japonska, Číny, Ameriky, Austrálie, Ruska a celé Evropy. Zapomenout nesmíme ani na Järviho akademii, jejíž účastníci dostávají během festivalu příležitost k vystoupením před publikem.

Koncerty s atmosférou

Letos se hudební festival v Pärnu konal od 15. do 21. července. Tento devátý ročník se odehrával ve znamení šedesátin významného estonského skladatele a celoživotního přítele Paava Järviho **Erkki-Svena**

Tüüra, jehož kompozice zazněly na pěti koncertech. Na celkem osmi koncertech festivalu vystoupily **Estonský filharmonický orchestr**, **Komorní orchestr Tallin** a ansámby složené z posluchačů Järviho akademie. Pozváno bylo i komorní sdružení ve složení **Hugo Ticciati** (housle), **Jamie Walton** (violoncello), **Janne Thomsen** (flétna), **Christoffer Sundqvist** (klarinet) a **Heiki Kärkkäinen** (klavír), které se aktuálně věnuje projektu *Sever u Baltu (North Around the Baltic Sea)*. Pro našince byly objevené skladby **Raminty Šerkšnyté**, **Tönu Kõrvitsu**, **Sebastiana Fagerlunda** i **Erkki-Svena Tüüra**.

Většina koncertů (až na dvě výjimky, které se odehrály v Muzeu moderního umění a ve Ville Ammende, kde se pravidelně pořádá dětský koncert) se konala v moderní koncertní hale, jež byla v Pärnu postavena v roce 2002 a jež pojme na tisíc návštěvníků. Akustika jejího sálu je považována za jednu z nejlepších v Estonsku.

Koncerty mají nezaměnitelnou atmosféru. Navštěvují je jak místní, tak hosté, kteří plánují svou letní dovolenou v Pärnu právě na festivalový týden – a to se netýká jen Estonců, ale podle slov ředitele festivalu **Kristjana Hallika** i hostů z celé Evropy. Ve foyer je slyšet vedle estonštiny a ruštiny rovněž němčina či angličtina.

Matthew Huntfoto: Kaupo Kikkas

Paavo Järvi a EFO

Na dvou koncertech se představil **Estonský festivalový orchestr (EFO)**, který v roce 2011 sestavil Paavo Järvi. Tento ansámbl založil zprvu pro potřeby pärnského festivalu jako letní rezidenční těleso, ovšem již v srpnu 2017 se vydal na své debutové turné po zemích omývaných Baltem (Lotyšsko, Finsko, Dánsko a Švédsko) a v následujícím roce podnikl první evropské turné, které kromě jiných vystoupení zahrnovalo i koncerty na londýnských Proms či v hamburské Elbphilharmonii. V témže roce Estonský festivalový orchestr nahrál své první album s díly Dmitrije Šostakoviče (viz recenze v Harmonii 6/2019). Letos zjara sklízeli EFO úspěchy na turné v Japonsku, kde kromě jiných míst vystoupil i v tokijské Suntory Hall.

V Estonském festivalovém orchestru usedají jedni z nejlepších hráčů evropských orchestrů, včetně Estonců působících v zahraničí (Concertgebouworkest, London Symphony Orchestra, Orchestre National de France, Německá komorní filharmonie Brémy, Frankfurtští rozhlasoví symfonikové...). Koncertním mistrem EFO je **Florian Donderer**, dlouholetý koncertní mistr Německé komorní filharmonie Brémy a primárius Signum Quartet, všestranný hudebník, který vyniká v orchestrální i komorní souhře a věnuje se i sólové a dirigentské činnosti. Jak podotýká Neeme Järvi, každý z členů EFO, ať sedí na jakékoli židli, má kvality prvních hráčů svých skupin. Nebudu vlídného čtenáře zahlcovat jmény všech muzikantů, kteří mě v orchestru zaujali, ale některá zmínit musím. Nepřeslechnutelní byli hornista **Alec-Frank-Gemmil**, klarinetista **Matthew Hunt** či flétnista **Michel Moragues**. Českého posluchače pak blaží, že nepostradatelnou sólistkou Estonského festivalového orchestru je i harfistka **Jana Boušková**, která se letos blýskla v nové kompozici Kristjana Järviho *Korale for 80*.

Někteří kritici přirovnávají EFO k lucernskému výběru Claudia Abbada (však někteří členové EFO v něm hráli, minimálně klarinetista Matthew Hunt, ale o něm bude ještě několikrát řeč). Poměřováno muzikalitou, hráčskými dovednostmi, technikou, respektem jednoho k druhému a vřelým vztahem ke svému dirigentovi to jistě může být pravda. Měla jsem možnost se v průběhu celého týdne zúčastnit všech čtyřhodinových zkoušek EFO. Zaujalo mě nasazení a koncentrace hráčů, jejich bezchybná příprava a otevřená komunikace s dirigentem i se sólisty. Zajímavý byl i způsob, jakým Paavo Järvi vede zkoušky. Zkouší po větších celcích, nechá připravený orchestr určitý úsek odehrát, poté se k němu znovu vrátí a pokračuje dál. Nedrobí zkoušení do několika taktů, spíše sleduje, zda zvuk a provedení odpovídají jeho sluchové představě.

Neeme Järvi a Elina Nechayeva foto: Taavi Kull

Pärnu plné hudby

Festival nemohl pochopitelně otevřít nikdo jiný než Neeme Järvi. S výhradně mozartovským programem řídil v pondělí 15. července **Komorní orchestr Tallin a Estonský filharmonický sbor**. Již tento první večer ukázal, že do Pärnu se sjíždějí interpretační špičky – ať to byla mladá estonská sopranistka **Elina Nechayeva**, či Rakušan **Wenzel Fuchs**, sólový klarinetista Berlínských filharmoniků. Nechayeva lehounce vyzpívala *Exsultate, jubilate*, Fuchs v *Klarinetovém koncertu A dur* okouznil svým měkkým, hebkým tónem, zpěvností a hravou interpretací. Vrcholem zahajovacího večera byly Mozartovy *Vesperae Solennes de Confessore* se skvěle znějícím Estonským filharmonickým sborem. Bylo zážitkem sledovat Järviho práci s orchestrem, sborem i sólisty. Ve svém věku (dvaosmdesát let) už si nepotřebuje „rvát vlasy“, jeho uměřená gesta

jsou elegantní a účinná, vše má pod kontrolou. Dokonce stačil komunikovat i s publikem – když se ozval po první větě klarinetového koncertu potlesk, obrátil se k posluchačům a žertovně jim zahrozil prstem ve smyslu „Co mi to, moji drazí, děláte?“. A ještě jeden postřeh z vystoupení Neeme Järviho. Vyznačuje se skromností a současně noblesní sebejistotou, s níž po produkci sám sebe upozadí a tváří se, že potlesk nepatří jemu, ale pouze sólistům a orchestru. Hádám, že to není jen rys moudrého stáří, ale obecně vlastnost jeho osobnosti, jak mohu ostatně potvrdit po osobním setkání.

V úterý 16. července byly na programu dva koncerty: již zmiňovaný komorní projekt *Sever u Baltu* a noční koncert, který dirigoval Kristjan Järvi. Hrál Komorní orchestr Järviho akademie s mnoha sólisty. Za všechny jmenuji jen gruzínskou klavíristku **Dudanu Mazmanushvili**, která publikum doslova uhranula v koncertu pro klavír a smyčce **Giyi Kancheliho** *Valse Boston*. Vedle Kancheliho, Pritskera a Tüüra se program více méně koncentroval do skladby Kristjana Järviho *New York Songs* z roku 2018. Nejsm sama, kdo si v ten večer pomyslel, že méně by možná bylo více. Efektní skladba přehlušující vcelku prázdnou výpověď robustními nástrojovými party donekonečna rozvíjela pár témat a zdálo se, že nikdy neskončí. Obecenstvo však bylo touto prskavkou energie nadšeno a vyžádalo si několik přídavků.

To následujícího večera – ve středu 17. července – se zatelelilo srdce příznivce mladých muzikantů. Jako sólisté, komorní i orchestrální hráči vystoupili za podpory svých učitelů posluchači Järviho akademie sdružení do **Sinfonietty**. Zaujal houslista **Nicolas Dautricout**, ve *Smyčcovém oktetu* **Reinholda Glièra** zase bylo potěšením poslouchat profesionální sehranost okořeněnou mladistvou radostí. Ve Stravinského *Pulcinelle* se u dirigentského pultu Sinfonietty vystříдалo pět posluchačů dirigentských master classes, z toho dvě ženy. Všichni podali suverénní výkon, byť na některých byla trochu znát tíha okamžiku. Několik dirigentů měl i závěrečný *Koncert pro lesní roh a orchestr* **Richarda Strausse**, v němž

exceloval Brit **Alec Frank-Gemmill**.

Ve čtvrtek 18. července poprvé vystoupil **Estonský festivalový orchestr**, řízený Paavem Järvim. Na programu byly *L'ombra della croce* **Erkki-Svena Tüüra**, *Violoncellový koncert h moll* **Antonína Dvořáka**, *Korale for 80* **Kristjana Järviho** a *První symfonie* **Carla Nielsen**a. Po rozjímavém Tüürovi přišel na řadu proslulý Dvořákův cellový koncert. Sólového partu se ujal norský violoncellista **Truls Mørk**, známý českému publiku z vystoupení s Českou filharmonií letos v březnu. Tento sólista je zván k nejlepším orchestrům světa a spolupracuje s věhlasnými dirigenty. Proto byla namístě zvědavost, jak pojme ikonickou českou skladbu. Základním dojmem z jeho interpretace je vážnost, potemnělost, smutek. Tam, kde máme v uchu lkavost nástroje, se u Mørka ozývá spíše nářek, nad Dvořákovou líbezností vítězí severská melancholie a pochmurnost. Interpretačním zážitkem byl pro mě dialog klarinetu (Matthew Hunt) a flétny (Michel Moragues) na konci druhé věty. *Korale for 80* Kristjana Järviho je půvabná skladba – se sólem napsaným pro Janu Bouškovou, v níž se mísí zadumané plochy s motivy estonských lidových tanců až po jazzové prvky. Nielsenova První symfonie je plná vzdoru, vzrušení, ale i něhy, místy zazní taneční motivy. Orchester toto dílo zahrál vskutku na světové úrovni, obdivuhodná byla zejména přesnost v souhře, preciznost v dynamice, excelentnost smyčců a nedostižnost dechů (opět vábivý klarinet Matta Hunta).

Paavo Järvi foto: Kaupo Kikkas

Co mě v průběhu celého festivalového týdne hodně upoutalo, byla vedle výborných orchestrálních i sólových výkonů dramaturgie festivalu bez podbízení se vkusu publika. To v plné míře platí i o dalším koncertu 19. července, na kterém vystoupili členové EFO v různých komorních seskupeních. Program? – **Berg, Webern, Ligeti, Sibelius, Korngold**. Podle mě dosavadní vrchol festivalu, už známí hráči předvedli své další dovednosti. Jako interpretační klenot si odnáším Ligetiho *Šest bagatel pro dechový kvintet* (a už snad ani nebudu zmiňovat, že na klarinet hrál Matt Hunt).

Galakonzert posluchačů Järviho akademie – hráčů i dirigentů – se uskutečnil v sobotu 20. července s vydatnou podporou všech členů EFO, kteří zasedli v hledišti. Zadumanou skladbu *Ester Mägi Bucolic* vystřídala **Honeggerova Liturgická symfonie**, se kterou se orchestr i s vydatnou

pomocí mladých adeptů dirigování vyrovnal více než se ctí. Dařily se jim plynulé dynamické přechody, pochvalu zaslouží dechy. Pro hráče nemusí být snadné reagovat v každé větě na jiný dirigentský styl, protože prostor byl opět dán všem účastníkům dirigentských master classes, ale na vyznění hry se to neprojevalo. Po *Dvojkonzertu e moll* **Maxe Brucha** mladí zahráli **Mozartovu Pražskou symfonii**. Otevřel ji **Ian Niederhoffer** s velkým osobním nasazením a dirigováním z paměti, orchestr upoutal krásnými smyky. Druhá věta proběhla dosti nevzrušivě, svůj podíl na tom měl **Taavi Oramo** s poněkud monotónním přístupem k vedení orchestru. Zato ve třetí větě **José Soares Filho** nastoupil s takovým drájem, že orchestr hrál jako vyměněný.

Závěrečný koncert v neděli 21. července byl pochopitelně v rukách Paava Järviho a Estonského festivalového orchestru, svůj podíl na mimořádnosti večera měl estonský basista **Ain Anger**. Na úvod zazněla skladba Erkki-Svena Tüüra z roku 2015 *Külva tuult...* (Sow the Wind...), vzrušující, znepokojivá, působivá. Orchester se oddal zvukům větru, do nichž zasáhla překrásná sóla houslí (Florian Donderer) a violy – díky této skladbě a jejímu provedení bylo hned jasné, že půjde o výjimečný večer. To se potvrdilo hned poté – s Angerovou interpretací **Musorgského Písní a tanců smrti**. Osmačtyřicetiletý Ain Anger, sólista významných evropských operních domů, wagnerovský pěvec a vyhledávaný představitel *Gremina* v *Evženu Oněginovi* i *Komtura* v *Donu Giovannim*, byl pro mě asi největším objevem festivalu. Už během zkoušek se nešetřil, zpíval naplno, hlasově i výrazově, přesto jeho výkon na koncertu byl ještě lepší. Mám pro něj pouze superlativy – nádherný znělý hlas, krásná měkká nasazení, srozumitelná výslovnost ruštiny, nespočet výrazových poloh. Kéž bychom ho mohli slyšet i v Praze – on sám se tomu nebrání, ba rád by se pražskému publiku představil. Po emocionálně i hlasově vypjatých Musorgského písních jen tak lehce zazpíval proslulou árii *Gremina* a kontrast a uvolnění byly tak silné, že se člověku samovolně spustily slzy. Vyvrcholením koncertu i celého festivalu byla *Symfonie č. 2 c moll* **Petra Iljiče Čajkovského**. Skladbu poněkud upozaděnou slavnějšími a hranějšími symfoniemi zvolil

Paavo Järvi právě pro její „národní“ obsah a díky ní ukázal, co všechno svede EFO zahrát. Vřelost i rozkošatělost zvuku, zpěvnost a tanečnost, ve vypjatých forte a allegrech nemizí ani jedna nota „pod pultem“, dirigentovi roste pod rukama monument zbavený patosu, avšak ne hrdosti a oslavy národa.

Paavo Järvi a Errki-Sven Tüürfoto: *Kaupo Kikkas*

Porozhlédnout se za humny

Pärnský festival nelze srovnávat s tradičními hudebními přehlídkami, kam zajíždějí světové orchestry a žadání sólisté. Příští rok bude teprve slavit deset let trvání. To, co se však dirigentům z rodiny Järviových podařilo vybudovat, je úctyhodné a nenapodobitelné. Od struktury, která zahrnuje akademii pro mladé hráče a dirigenty, vystoupení Estonského festivalového orchestru a různých komorních seskupení po objevnou

dramaturgii přinášející vedle klasických děl (Dvořák, Mozart, Čajkovskij, Musorgskij) díla severských autorů (Nielsen, Sibelius, Tüür, Vasks, Pärt) a neobávající se ani současných autorů nebo klasiky 20. století (Schönberg, Honegger, Bruch, Webern, Berg, Ligeti, Kõrvits, Fagerlund, Kristjan Järvi).

Rodinný až intimní ráz festivalu podtrhuje možnost každodenního setkávání s muzikanty, pro které je Pärnu nejen usilovnou prací, ale i příležitostí ke vzájemnému poznávání a hovorům s kolegy. A co nelze nezmínit, je účast kritiků a muzikologů z celé Evropy. Od Londýna, Paříže, Hamburku, Berlína, Haagu, Madridu po St. Petěrburg. I to svědčí o kvalitní práci managementu a agentur pečujících o bezchybný chod festivalu.

Paavo Järvi mi poslední den řekl: *„Pärnu je pro mě místo snů. Kvůli mé rodině, kvůli mému dětství, kvůli mému otci, nejlepšímu a nejlaskavějšímu člověku na světě, výbornému muzikantovi, díky němuž se věnuji hudbě. Je to místo, kde jsem vyrůstal. Tento festival je vrchol mé sezony. Miluji Pärnu.“*